

DOI 10.18524/2304-1587.2019.1(34).167315
УДК 342.56:81'253-056.263

В. В. Сліпенюк

аспірант

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра конституційного права та правосуддя
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

СУРДОПЕРЕКЛАДАЧ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ВИКОРИСТАННЯ В СУДОЧИНСТВІ РІДНОЇ МОВИ АБО МОВИ, ЯКУ ОСОБА РОЗУМІЄ

У статті досліджується правова основа участі сурдоперекладача при здійсненні судочинства в Україні та його правовий статус. Проаналізовано особливості залучення сурдоперекладача в судовий процес та звернено увагу на проблематику порядку і розміру компенсації витрат та виплати винагороди за надання послуг сурдоперекладу у судовому процесі. Окрім процесуальних питань участі сурдоперекладача в судовому процесі також було досліджено специфіку здійснення судового сурдоперекладу та визначено організаційні умови для його ефективності.

Ключові слова: право на справедливий суд; право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє; сурдопереклад; перекладач; судовий процес.

Постановка проблеми. Значну частину населення кожної держави складають особи, що мають важкі форми втрати слуху. Згідно даних Всесвітньої організації охорони здоров'я, у світі близько 275 мільйонів осіб мають помірні або важкі порушення слуху [18]. В Україні інформації про точну кількість людей з вадами слуху немає, однак обласні й територіальні організації «Українського товариства глухих» об'єднують понад 50 тисяч громадян України з порушеннями слуху та мови, які є повноцінними її громадянами, що постійно реалізують свої конституційні права та обов'язки [24]. Зазначені особи вступають у різного роду правовідносини та, як наслідок, можуть потребувати судового захисту. З метою забезпечення повноцінної участі у суспільному житті осіб із важкими формами втрати слуху, Генеральною Асамблеєю ООН 20.12.1993 року було видано Резолюцію 48/96 «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів», в п. 7 якої вказується на необхідність забезпечення таких осіб послугами сурдоперекладу [3]. На виконання зазначених правил при здійсненні судочинства українським законодавцем закріплено норми про участь сурдоперекладача у судовому процесі, яка має свою специфіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження специфіки участі сурдоперекладача у судовому процесі було здійснено в працях таких учених, як О. Горлачов, В. Комаров, В. Кройтор, В. Тертишников, М. Штефан, М. Ясинюк та інших. Разом з тим, вказані праці лише частково розкривали специфіку сурдоперекладу у конкретному виді судочинства

та не пов'язували його з конституційним правом особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє. Крім того, у зв'язку зі зміною процесуального законодавства більшість наукових результатів зазначених вчених потребує подальшого розвитку та уточнення.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей участі сурдоперекладача в судовому процесі як гарантії реалізації особою конституційного права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє.

Виклад основного матеріалу. Визнаючи загальність, неподільність, взаємозалежність і взаємопов'язаність усіх прав і основоположних свобод людини, а також необхідність гарантувати особам з інвалідністю повне користування ними без дискримінації, наша держава 16.12.2009 року ратифікувала Конвенцію про права осіб з інвалідністю [2] та Факультативний протокол до неї від 13.12.2006 року, що стали частиною національного законодавства [4].

Окремі положення вищезазначеного міжнародного договору проголошують рівність осіб з інвалідністю перед законом та встановлюють доступ таких осіб до правосуддя, зокрема передбачаючи процесуальні та відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі прямих і опосередкованих учасників на всіх стадіях юридичного процесу [2, 4]. Для реалізації вказаних прав Факультативним протоколом до Конвенції про права осіб з інвалідністю передбачене використання перекладача зі спеціальної лінгвістичної мови (жестової мови) – сурдоперекладача, діяльність якого поширюється і на судовий процес.

Положення вищевказаного міжнародного договору знайшли своє відображення і на національному рівні, зокрема в Конституції України [1, ст. 10; 1, ст. 11; 1, ст. 21; 1, ст. 24] та в низці процесуальних нормативно-правових актів. Так, участь сурдоперекладача при реалізації конституційного права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, закріплено в Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) [10, ст. 75], Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [6, ст. 71], Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК України) [5, ст. 72] та Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) [9, ст. 68].

Разом з тим, Закон України «Про Конституційний Суд України» та Постанова Конституційного Суду України «Про Регламент Конституційного Суду України» (далі – Регламент), а також Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КупАП) не містять спеціальної норми, що регулює участь сурдоперекладача під час здійснення конституційних проваджень та проваджень у справах про адміністративні правопорушення, однак містять норми щодо залучення перекладача у випадку нерозуміння особою мови судочинства, що, на нашу думку, поширюється й на випадки залучення сурдоперекладача [12, ст. 74; 16, ст. 66; 8, ст. 274].

При цьому варто зазначити, що не зважаючи на методологічну та методичну різницю в здійсненні такого перекладу, вказані норми не розкривають специфіку участі сурдоперекладача, що, на нашу думку, може негативно відобразитись як на реалізації конституційного права особи на використання в судочинстві рідної мови, або мови, яку вона розуміє, так і на забезпеченні права на справедливий суд.

Як зазначає О. С. Горлачов, «сурдопереклад – це спосіб передачі інформації особам з вадами слуху за допомогою дактильного та міміко-жестового мовлення; процес перетворення мовленнєвого повідомлення з вербальної, акустичної форми в невербальний, дактильно-міміко-жестовий код. Суб'єктом здійснення такої діяльності є сурдоперекладач, тобто особа, яка володіє дактильним та міміко-жестовим мовленням і здійснює переклад на дактильне та міміко-жестове мовлення словесного інформаційного повідомлення з будь-якої національної мови і навпаки» [20].

У Класифікаторі посад робітників і службовців ця спеціальність позначається як «перекладач-дактилолог», тобто перекладач з мови спілкування, яка основана на дактильно-жестовій азбуці [21].

Розглядаючи специфіку участі сурдоперекладача у судовому процесі, перш за все варто розглянути його процесуальний статус.

Як вірно відзначає Н. О. Бондаренко, «більшість сучасних дослідників розглядають поняття «правового статусу» з точки зору системи санкціонованих законодавством прав, свобод, обов'язків особи та її відповідальності перед суспільством» [17, с. 35].

З огляду на сутність професії сурдоперекладача, під його правовим статусом як учасника судового процесу, на нашу думку, слід розуміти передбачену чинним законодавством сукупність прав, гарантій, обов'язків та відповідальності сурдоперекладача під час здійснення судочинства.

Права сурдоперекладача як учасника судового процесу є аналогічними правам перекладача з недержавної мови. Зокрема, положеннями ГПК України, ЦПК України та КАС України передбачено, що сурдоперекладач має право ставити питання з метою уточнення перекладу, відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє достатніми знаннями мови, необхідними для перекладу, а також має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду [5, ст. 72; 10, ст. 75; 6, ст. 71].

Крім того, відповідно до положень КПК України, при здійсненні кримінального судочинства сурдоперекладач також має право знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження та заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом [9, ст. 68].

Подібно до норм галузевого процесуального законодавства визначено права сурдоперекладача під час здійснення конституційного провадження. Зокрема, як вбачається із Регламенту, перекладач має право ставити запитання з метою уточнення перекладу та відмовитися від участі у конституційному провадженні, якщо він не володіє достатніми знаннями мови або техніки спілкування з глухими, німими або глухонімими, необхідними для перекладу [16, ст. 66].

Разом з тим, КУпАП не містить окремих деталізованих положень про права сурдоперекладача під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, натомість лише зазначається право на відшкодування у встановленому порядку витрат, що їх вони зазнали у зв'язку з явкою до суду, а також вказується, що за ними зберігається у встановленому порядку середній заробіток за місцем роботи за час їх відсутності у зв'язку з явкою до суду [8, ст. 275].

Що стосується обов'язків, то відповідно до ГПК України, ЦПК України та КАС України – сурдоперекладач повинен з'являтися до суду за

його викликом, здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом на процесуальних документах, що вручаються сторонам у перекладі на їхню рідну мову або мову, якою вони володіють [5, ст. 72; 10, ст. 75; 6, ст. 71].

Нормами КПК України також передбачено, що при здійсненні кримінального судочинства сурдоперекладач зобов'язаний заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом, та не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час провадження, і які стали відомі у зв'язку з виконанням професійних обов'язків [9, ст. 68].

Що стосується обов'язків сурдоперекладача під час здійснення конституційного провадження, то варто зауважити, що відповідно до положень Регламенту перекладач зобов'язаний з'являтися на запрошення Суду на засідання Колегії, засідання чи пленарне засідання Сенату або Великої палати, здійснювати повний і правильний переклад, засвідчувати правильність перекладу своїм підписом у процесуальних документах, які надаються учасникам конституційного провадження у перекладі їхньою рідною мовою або мовою, якою вони володіють [16, ст. 66].

КУпАП визначає обов'язки сурдоперекладача під час здійснення проваджень у справах про адміністративні правопорушення доволі лаконічно та вказує, що перекладач зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадової особи) і зробити повно й точно доручений йому переклад [8, ст. 274].

Невід'ємним елементом процесуального статусу сурдоперекладача є відповідальність за порушення ним обов'язків при здійсненні сурдоперекладу в судовому процесі. Аналізуючи чинне законодавство, можна дійти до висновку, що нині за порушення своїх обов'язків при реалізації особою права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, перекладач може бути притягнутий за завідомо неправильний переклад, зроблений під час здійснення судового процесу, та за відмову без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді до кримінальної відповідальності, а також до адміністративної відповідальності за злісне ухилення від явки в суд [7, ст. 384; 7, ст. 385; 8, ст. 185-3; 16, ст. 66].

Разом з тим варто зазначити, що не дивлячись на те, що норми КУпАП не містять вказівку на відповідальність сурдоперекладача за порушення ним обов'язків під час сурдоперекладу при здійсненні проваджень у справах про адміністративні правопорушення, на нього поширюються загальні норми, які передбачають кримінальну та адміністративну відповідальність за вищевказані дії.

Що стосується особливостей залучення сурдоперекладача до судового процесу, то варто зазначити, що з аналізу процесуальних норм можна зробити висновок про те, що він допускається ухвалою суду за клопотанням учасника справи або призначається з ініціативи суду [5, ст. 72; 10, ст. 75; 6, ст. 71; 9, ст. 68; 8, ст. 274].

Водночас окрему увагу слід звернути на особливості залучення сурдоперекладача до конституційного провадження. Зокрема, як вказується у Законі України «Про Конституційний Суд України» та Регламенті, перекладач допускається до участі у конституційному провадженні ухвалою Сенату або Великої палати, постановленою до початку розгляду справи

за клопотанням учасника конституційного провадження, який не володіє державною мовою або має вади слуху чи мовлення. Цікавим є те, що такі учасники конституційного провадження можуть запропонувати Суду кандидатуру перекладача, надавши документи на підтвердження його кваліфікації [12, ст. 74; 16, ст. 66].

Слід зазначити, що до недавнього часу в Україні був відсутній реєстр перекладачів жестової мови (далі – Реєстр), що ускладнювало залучення сурдоперекладача до судового процесу та в деяких випадках зумовлювало порушення конституційного права особи на використання в судочинстві мови, яку вона розуміє.

З аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень вбачається, що існують випадки, коли сурдоперекладачами виступають родичі учасників судочинства, які не розуміють термінології й мають лише базові знання слів. Прикладом цьому слугує Постанова Дубенського міськрайонного суду Рівненської області від 18.11.2018 року у справі № 559/2482/18, з якої вбачається, що перекладачем у правопорушника була власна донька, оскільки відповідного фахівця в Дубенському районі не було, а саме спілкування відбувалось шляхом листування [24].

У Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання залучення перекладачів (сурдоперекладачів) для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги» від 24.06.2016 року № 401 зазначається, що для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги суб'єктам права на таку допомогу, які є глухими, німими або глухонімими, відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги на підставі укладених договорів щодо надання послуг перекладу, у тому числі з фізичними особами-підприємцями/юридичними особами, згідно із вимогами цивільного законодавства, залучається сурдоперекладач [13].

Єдиний державний реєстр судових рішень містить чималу судову практику щодо доручень судів Регіональним центрам з надання безоплатної вторинної правової допомоги залучити сурдоперекладача до судового процесу. Як приклад, ухвалою Валківського районного суду Харківської області від 30.01.2019 року у справі № 615/637/18 директору Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Луганській та Харківській областях доручено призначити особі захисника та залучити сурдоперекладача й забезпечити їх прибуття до суду [25]. Крім того, непоодинокими є випадки доручень судів залучити перекладача з Центру української жестової мови [26].

На сьогоднішній день Українським товариством глухих створено Реєстр перекладачів жестової мови (далі – Реєстр), який успішно функціонує та за допомогою якого створена можливість залучення до судового процесу атестованого сурдоперекладача.

Вищезазначений Реєстр містить відомості виключно про перекладачів жестової мови, які пройшли атестацію в Українському товаристві глухих на рівень володіння жестовою мовою. Згідно даного Реєстру, лише окремим перекладачам жестової мови надано право перекладу в юридичній сфері. Станом на травень 2019 року переклад в юридичній сфері можуть здійснювати 100 перекладачів жестової мови, які представляють обласні організації Українського товариства глухих (далі – УТОГ) на всій території України [23].

Зокрема, суди, здійснюючи призначення сурдоперекладача для участі в судовому процесі, можуть звертатися до обласних організацій УТОГ для забезпечення явки перекладача жестової мови в судові засідання. Як приклад, ухвалою Заводського районного суду м. Запоріжжя від 07.02.2019 року за справою № 332/368/19 керівництву Запорізької обласної організації Українського товариства глухих доручено забезпечити явку сурдоперекладача в судові засідання [22].

Зазначені в Реєстрі перекладачів жестової мови проходять атестацію відповідно до Положення про атестацію перекладачів жестової мови, затвердженого Постановою президії ЦП УТОГ № 222 від 30.08.2016 року (далі – Положення), відповідно до якого, «атестація перекладачів жестової мови – це система заходів, спрямована на всебічне комплексне оцінювання їх жестової та словесної комунікативних компетенцій, що є основою перекладацької діяльності, за якими визначаються відповідність перекладача жестової мови займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія» [15].

Відповідно до Положення, Центральна атестаційна комісія має право розглядати та приймати рішення про допуск перекладача жестової мови до здійснення професійної діяльності у юридичній сфері (нотаріальні, слідчі дії, участь у судових засіданнях тощо) із наданням відповідного документа [15].

Таким чином, перекладач, який пройшов атестацію та має право здійснення професійної діяльності у юридичній сфері, відповідно до своїх умінь та навичок здатний забезпечити якісний переклад та сприяти дотриманню прав особи, яка потребує такого перекладу.

Варто зауважити, що питання професійного рівня сурдоперекладача потребує особливої уваги. Як вірно вказує О. С. Горлачов, «сурдоперекладач має володіти дактильним (унормований, стандартний набір відповідно до певної вербальної мови рухових або статичних знаків за участю пальців та кисті руки (рук), який є незмінним для позначення певної літери української мови) та міміко-жестовим (система кінетичних знаків, що передають характерологічні особливості предметів, явищ оточуючої дійсності за допомогою визначених структурних елементів) мовленням» [19, с. 148]. До того ж, як вбачається з процесуального законодавства, кваліфікація такого перекладача повинна підтверджуватись відповідним документом, виданим у порядку, встановленому законодавством [5, ст. 72; 10, ст. 75; 6, ст. 7; 9, ст. 68].

Також при залученні сурдоперекладача варто звертати увагу й на рівень володіння мовою жестів учасника справи з вадами слуху, оскільки, як вірно підмітив М. М. Ясинок, «якщо глухонімий володіє міміко-жестовою і дактильною мовою, варто запросити двох перекладачів: одного, який володіє дактильною мовою, іншого – міміко-жестовою. У такий спосіб суд має можливість більш послідовно і детально допитати глухонімого» [29, с. 108]. Якщо ж особа з важкою формою втрат слуху не розуміє загальноприйнятих жестів і знає тільки міміко-жестовий словник окремої особи, то повинно підійматись питання й про її залучення в якості спів-сурдоперекладача.

Важливим питанням у забезпеченні участі сурдоперекладача в судовому засіданні є оплата його послуг. Як вбачається з Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інструкції про порядок і розміри

компенсації (відшкодування) витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів» від 01.07.1996 року № 710 (далі – Інструкція), розмір винагороди перекладача, якщо виконана робота не є його службовим обов'язком, становить: за годину надання послуг з усного перекладу – 15 відсотків прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року; надання послуг з письмового перекладу у кількості 1860 друкованих знаків разом із пробілами – 10 відсотків прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року. Загальний розмір виплати не може перевищувати трикратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб [14].

Станом на 01.01.2019 року прожитковий мінімум для працездатних осіб становить 1921 гривню [11], а отже 1 година усного перекладу сурдоперекладачем коштує 288 гривень 15 копійок, натомість надання послуг з письмового перекладу коштує 192 гривні 10 копійок. Максимальна сума за здійснення сурдоперекладу може скласти 5763 грн.

Однак на сьогоднішній день такий розмір виплати винагороди сурдоперекладачам не відповідає реальній вартості цих послуг, що ускладнює їх залучення та негативно впливає на реалізацію особами із вадами слуху конституційного права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє. Крім того, норми вищевказаного нормативно-правового акту не передбачають сурдоперекладачеві компенсацію витрат, пов'язаних із явкою в судові засідання, що особливо актуально для сурдоперекладачів, які направляються обласним УТОГ для здійснення перекладу в районний суд.

Тому судді для забезпечення конституційного права особи з вадами слуху на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, самостійно визначають розмір винагороди, що є значно вищим, ніж зазначено в п. 6-1 вищевказаної Інструкції. Зокрема, як вбачається з ухвали Приморського районного суду м. Одеси від 04.10.2018 року у справі № 522/19538/17ГУ КДС України в Одеській області, суд зобов'язав здійснити оплату за надані послуги перекладу жестовою мовою із розрахунку за 6 годин праці у сумі 3 000 гривень [28].

Слід зазначити, що кошти на оплату послуг залученого судом сурдоперекладача стягуються із Державної судової адміністрації України за рахунок коштів державного бюджету України.

Окрім юридичних питань специфіки участі сурдоперекладачів у судовому процесі, на нашу думку, варто звернути увагу й на певні організаційні моменти.

Як вірно вказує М. М. Ясинок, «наявність фізичних недоліків у німих, глухих, глухонімих і визначає специфіку їх психологічної діяльності: вона характеризується особливістю сприйняття обставин та їх відтворення, особливістю мислення та передачі світовідчуття при спілкуванні» [29, с. 108]. Крім того, таким особам притаманна підозрілість та недовірливість, тому сурдоперекладачу важливо встановити з ними психологічний контакт до початку судового засідання.

З метою ефективної участі сурдоперекладача в судовому процесі, в залі судових засідань варто створити відповідні умови, зокрема, гарне освітлення для видноти жестів та простір для зручного, чіткого та повного вираження жестів.

Під час здійснення судового процесу за участі сурдоперекладача слід робити короткі перерви, оскільки постійна концентрація такої особи на жести та міміку особи із важкими вадами слуху втомлює зір та гальмує мислення, що може призвести до неправильного, неточного перекладу, що своєю чергою порушує конституційне право особи на використання в судочинстві рідної мови, або мови, яку вона розуміє. Також доволі важливим є те, що у зв'язку з особливостями мови жестів, сурдоперекладач по можливості має утримуватись від використання складних та термінологічних слів, а учасники судового процесу мають за необхідності ставити уточнюючі питання та уникати двозначних висловлювань.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене та враховуючи взяті Україною зобов'язання із забезпечення реалізації особами права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вони розуміють, держава повинна сприяти можливості залучення сурдоперекладачів до судового процесу та гарантувати якісне й неупереджене виконання останніми своїх обов'язків. На сьогоднішній день не існує єдиного та чіткого механізму залучення сурдоперекладача до судового процесу, що в деяких випадках зумовлює взагалі відсутність якісного та професійного перекладу для особи, яка цього потребує. Разом з тим, створення Реєстру перекладачів жестової мови сприяє процесу утворення практики залучення сурдоперекладачів, які пройшли відповідну атестацію та мають право на здійснення професійної діяльності у юридичній сфері. Високий рівень підготовки перекладача жестової мови лише підтверджуватиме та гарантуватиме конституційне право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, а також забезпечить реалізацію права особи на справедливий суд. Крім того, держава повинна створювати комфортні умови для осіб, які мають проблеми зі слухом та мовою з урахуванням специфіки сурдоперекладу, а саме, забезпечувати належне освітлення залів судових засідань та надавати простір для здійснення міміко-жестового перекладу.

Список літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 01.05.2019 р.).
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» від 20.12.1993 року № 48/96. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306 (дата звернення: 01.05.2019 р.).
4. Факультативний протокол до Конвенції про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g72 (дата звернення: 01.05.2019 р.).
5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88
10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
11. Про державний бюджет України на 2019 рік : Закон України від 23 листопада 2018 року № 2629-VII.1 Відомості Верховної Ради. 2018. № 50. Ст. 400.
12. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання залучення перекладачів (сурдоперекладачів) для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги» від 24 червня 2016 року № 401. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/401-2016-%D0%BF> (дата звернення: 01.05.2019 р.)
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів» від 1 липня 1996 року № 710. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/710-96-%D0%BF> (дата звернення: 01.05.2019 р.)
15. Положення про атестацію перекладачів жестової мови, затверджене Постановою президії ЦП УТОГ № 222 від 30.08.2016 року. URL: <https://utog.org/jestova-mova/atestacya-perekladachv/44-polozhennya-pro-atestacyu-perekladachv-zhestovoyi-movi.html> (дата звернення: 01.05.2019 р.)
16. Про Регламент Конституційного Суду України: Постанова Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18> (дата звернення: 01.05.2019 р.)
17. Бондаренко Н. О. Конституційно-правовий статус особи: теоретико-практичні засади. Форум права. 2016. № 4. С. 35-40.
18. Глухота і порушення слуха: статистика ВООЗ. URL: http://www.who.int/features/factfiles/deafness/01_ru.html (дата звернення: 01.05.2019 р.)
19. Горлачов О. С. Психологічні особливості здійснення сурдоперекладу в навчальній діяльності та мікросоціумі осіб із вадами слуху. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Науково-методичний журнал. К. : ВГО «ЛСПУ», 2014. № 3-4. С. 146-153.
20. Горлачов О. С. Сурдоперекладач як умова поінформованості осіб з вадами слуху у сучасному соціумі URL: http://www.newlearning.org.ua/system/files/sites/default/files/zagruzheni/gorlachov_oleksandr_2017.pdf (дата звернення: 01.05.2019 р.)
21. Класифікатор посад робітників і службовців. URL: https://hrliga.com/docs/327_KP.htm (дата звернення: 01.05.2019 р.)
22. Постанова Дубенського міськрайонного суду Рівненської області від 18 листопада 2018 року у справі № 559/2482/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77817017> (дата звернення: 01.05.2019 р.)
23. Реєстр діючих перекладачів жестової мови глухих URL: https://ki.arbitr.gov.ua/userfiles/file_269.pdf (дата звернення: 01.05.2019 р.)
24. Україна в III тисячолітті. Традиції. Інновації. Інвестиції – УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ГЛУХИХ. URL: <https://who-is-who.ua/main/page/ukrinvest2008/100/315> (дата звернення: 01.05.2019 р.)
25. Ухвала Валківського районного суду Харківської області від 30 січня 2019 року у справі № 615/637/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79565033> (дата звернення: 01.05.2019 р.)
26. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 29 жовтня 2018 року у справі № 752/17310/17 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77522517> (дата звернення: 01.05.2019 р.)

27. Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 07.02.2019 року по справі №332/368/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79765381> (дата звернення: 01.05.2019 р.).
28. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 04 жовтня 2018 року у справі № 522/19538/17 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76975402> (дата звернення: 01.05.2019 р.).
29. Ясинок М. М. Участь глухонімих у цивільному процесі. Право і безпека. 2006. № 5'3. С. 107-109.

Стаття надійшла до редакції: 03.05.2019 р.

В. В. Слипенюк

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра конституционного права и правосудия
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

**СУРДОПЕРЕВОДЧИК В ПРОЦЕССЕ РЕАЛИЗАЦИИ
КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА НА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ
В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РОДНОГО ЯЗЫКА ИЛИ ЯЗЫКА,
КОТОРЫЙ ЛИЦО ПОНИМАЕТ**

Резюме

В статье автором исследовано международное закрепление прав лиц с недостатками слуха и их воплощение в национальном законодательстве Украины, рассмотрены понятия сурдоперевода и сурдопереводчика. Автором выделены права, обязанности и ответственность сурдопереводчика при обеспечении им реализации конституционного права лиц с недостатками слуха на использование в судопроизводстве родного языка или языка, который они понимают. Кроме того, проанализированы особенности привлечения сурдопереводчика в судебный процесс Центрами по предоставлению бесплатной вторичной правовой помощи и с помощью Реестра переводчиков жестового языка, рассмотрены особенности аттестации переводчиков жестового языка. Также автор обращает внимание на проблематику порядка и размера компенсации расходов и выплаты вознаграждения за предоставление услуг сурдоперевода в судебном процессе. Кроме процессуальных вопросов участия сурдопереводчика в судебном процессе также была исследована специфика осуществления судебного сурдоперевода и определены организационные условия для его эффективности.

Ключевые слова: право на справедливый суд, право на использование в судопроизводстве родного языка или языка, который лицо понимает, сурдоперевод, переводчик, судебный процесс

V. V. Slipeniuk

Odessa I. I. Mechnikov National University,
The Department of Constitutional Law and Justice
Frantsuzkiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

**SIGN LANGUAGE INTERPRETER IN THE PROCESS
OF IMPLEMENTING THE CONSTITUTIONAL RIGHT
TO USE MOTHER TONGUE OR LANGUAGE, WHICH
PERSON UNDERSTANDS, IN THE COURT PROCEEDING**

Summary

In the article the author researched the international affirmation of the rights of persons with hearing impairments and their implementation in the national legislation. The concepts of sign language interpretation and sign language interpreters are opened. The author distinguishes the rights, duties and liability of the sign language interpreter during the implementation of the constitutional right of hearing impaired persons to use their mother tongue or the language which they understand. In addition, the peculiarities

of the sign language interpreter's involvement into the litigation by centers for the provision of free secondary legal aid and through the Register of Sign Language Interpreters were analyzed; peculiarities of certification of sign language interpreters were demonstrated. The author also paid attention to the problems of the order and amount of expenses' compensation and payment of remuneration for the provision of sign language interpretation services in the litigation. In addition to the procedural issues of the sign language interpreter's participation in the litigation, the specificity of the judicial sign language interpretation's realization in the litigation was also explored and the organizational conditions for its effectiveness were determined.

Key words: a right to fair trial, the right to use in the legal proceedings the mothertongue or language that the person understands, a sign language interpretation, an interpreter, a litigation.